

papságban felváltva, ketten kilencven éven át szolgálták a nagyajtai unitárius eklézsiát.

Kriza Jánosnak szülőfalujával való kapcsolata sem élteben, sem holtán nem szakadt még. 1875-ben hullott ki kezéből az a penna, amellyel a *Vadrózsák* oly sokat melengtetett-tervezgetett, de soha még nem valósult második kötetének anyagát írogatta-másolgatta, és már hét év múlva, 1882-ben hatalmas ünneplő tömeg jelenlétében avatták fel néhai szülőházának helyén, az új unitárius papilak utcára néző falán a ma is ott ékeskedő emléktáblát.

Több mint száz év telt el a felavatás óta, s magam is ama ritka szerencsések közé tartozom, akik az utóbbi évtizedekben Kriza születésének vagy halálának, illetőleg a *Vadrózsák* megjelenésének valamelyik évfordulóján többször elzarándokolhattam Nagyajtára, hogy lerójam a székely népköltészet első nagy gyűjtője iránti kegyeletemet. Ez a halálának száz-tizenötödik évfordulóján rendezett mai ünnepség mégis merőben más, mint az eddigiek voltak, mert az utóbbi emberöltők során csak úgy emlékezhattünk Krizára, ahogy engedték, de ezután remélhetőleg úgy fogunk emlékezni, ahogy akarunk, vagyis ahogy a szívünk súgja. Ma egykori iskolája felvette néhai kisiskolásának nagyra nőtt nevét, a nagyajtai Művelődési Otthon szintén, és a határokon túlról is összegyűlt Kriza nemzetség részvételével, dr. Kovács Lajos unitárius püspök úr díszelnökletével megalakult a Kriza János Emlékbizottság. E Bizottságra sok nagy feladat hárul, hadd említsek csak egyet-kettőt közülük. Fel kell állítanunk Kriza János szobrát, hiszen a finn Elias Lönnrotól a szerb Vuk Stefanovity Karadzsityig mindenik nép klasszikus folklórgyűjtőjének szobra van, némelyiknek szerte hazájában több is; csak neki nincs egy sem. Őssze kell gyűjtenünk és ki kell adnunk Románia és Magyarország különböző irattáraiban szétszórt népköltési hagyatékát, valamint levelezését, remélve, hogy végre-valahára egy országhatár nem fogja lehetetlenné tenni, mint eddig, a jószándékú szakemberek együttműködését. Kellene a látogatók számára megnyitható Kriza-emlékszoba is, és így tovább.

De ne szaporítsuk a szót: Kriza emléke nemzeti tudatunkban eddig is élt és ezután is élni fog, ám ezután sokkal jobban fog élni, mint eddig.

PATAKI JOZSEF

AZ EÖSY CSALÁD LESZÁRMAZOTTAINAK PERE PÉCHY SIMONNAL

A hajdani Udvarhelyszék középkorból fennmaradt törvénykezési irattait vizsgálva, az 1625-ös kötet anyagából került a kezembe egy július 1-én felvett jegyzőkönyv, amelyben Péchy Simon, az erdélyi szombatosok vezető embere szerepel alperesként. A keresetet benyújtó felperes a Lengyelfalván lakó Orbán Ferencné Kecsety Borbála. Ez, ügyvédje, márfalvi Nagy Pál útján, igényt támaszt a szenterzsébeti udvarházra, vala-

mint a jegyzőkönyvben felsorolt falvakra, illetve a bennük található rész-birtokokra, melyek egykor Eösy András tulajdonában voltak.

Úgy véljük, hogy a jegyzőkönyv, melynek bővebb változata az 1629-es peranyagot tartalmazó kötetben is megtalálható,² folytatásaival együtt több fényt derít Péchy Simonnak az Eösy családdal fennállott viszonyára.

Az eddigi kutatások³ tisztázták, hogyan jutott Péchy Simon a feltehetően 1602 június vagy július havában örökösök nélkül elhunyt Eösy András tekintélyes vagyonához. Ennek látszólag akadálytalan birtokba vételét Eösy András — fejedelmi engedély alapján — már 1598. május 10-én kiállított örökbefogadási okirata tette számára lehetővé. Ez az Udvarhelyszékben és Küküllő-, valamint Fehér vármegyében fekvő birtok nyújtott Péchy Simon felemelkedéséhez szilárd gazdasági alapot.

Ismeretes a több nyelvet beszélő, nagyműveltségű Péchy Simon egyre felfelé ívelő életpályája, amely Bethlen Gábor uralkodása alatt érte el tetőpontját, amikor a fejedelem rábízta a kancellária vezetését. Az is tudott, hogy Péchy-t szüntelen vagyonszerzési törekvése és nem utolsósorban hatalomvágya a bukásba vitte. A harmincéves háborúban ugyanis a cseh protestánsok segítségére siető Bethlen Gábor célkitűzéseinek maradéktalan keresztülvitelét — a császáriak által lefizetve — igyekezett meg-híúsítani.⁴ Ezért a fejedelem 1621. júniusában elfogatta, és amint Segesvári Bálint történeti feljegyzéseiből is kitűnik, a szamosújvári börtönbe záratta s szinte minden birtokát elkobozta. Mintegy három és fél év után, csupán az ország rendjeinek közbenjárására és kezessége mellett, kapott kegyelmet 1624 november végén, mikor is kiszabadult a börtönből.

Fentebb azt mondtuk, hogy Eösy András halálakor Péchy Simon mint egyedüli örökös vette birtokába az elhunyt javait. Feltehető azonban — írásos bizonyítékok hiányában is —, hogy az Eösy rokonság már ekkor kifejezésre juttatta ellenkezését, elutasító magatartását, de nem tudta megakadályozni a birtokbavételt. Péchy bukásával, hatalmának megszűntével, mindjárt a börtönből való szabadulása után azonban az Eösy familia leszármazottai igyekeztek a családi vagyont, vagy annak legalább egy részét visszaszerezni. Ezért hívták törvénybe 1625. június 20-án Péchy Simont az ősi székely vérségi jog alapján, mely a birtoköröklést pontosan szabályozta. Kecsety Borbála, azaz Orbán Ferencné is azzal érvel keresetében, hogy „vérségem vagyon“ az Eösy András egykori birtokához, mivel az Eösy család nem halt ki, és így érvénytelen volt Péchy Simon örökbefogadása. Birtokjogának bizonyítására keresetében be is mutatja geneológiáját. Eszerint Eösy Tamás és Eösy László testvérek voltak. Tamás fia volt az örökös nélkül elhunyt András, Eösy Lászlónak viszont volt Klára nevű leánya. Ezt feleségül vette Solymosy Benedek, s ebből a házasságból született Margit, aki férjhez ment Kecsety Mihályhoz. Ez utóbbiak leánya a felperes Orbán Ferencné, Kecsety Borbála.

Az említett két kötetben (1625 és 1629) található törvénykezési anyag hozzásegít az évekig húzódó per rekonstruálásához. A per menetének minél jobb megismertetése végett mi az 1629-es kötet bővebb anyagát közöljük, de a teljesség érdekében kiegészítjük azt az 1625-ös kötetből is.

A következőkben szeretnők a perrel kapcsolatban néhány körülményre felhívni a figyelmet.

A Péchy Simon elleni keresetet 1625-ben Orbán Ferencné nyújtotta be, de 1629. november 20-án fia, a szintén „Lengyelfalván lakó nemes Orbán Péter“, már néhainak mondja őt, és ezért a pert „magára szállítja“, vagyis anyja helyébe lép. A jelzett időponttól Orbán Péter —

1639 és 1646 között Udvarhelyszék alkirálybírája — folytatja Péchy Simon ellen a pert.⁵

A széki bírák szem előtt tartva a vérség jogán indított követelést, annak helyet adtak és már 1625-ben, de később is, 1630-ban, a felperes javára döntöttek. Ugyanakkor gondoskodtak az ítélet végrehajtásáról is, megnevezve azokat az udvarhelyszéki nemes embereket, akiknek közreműködését kérték.

Erdekes és egyben jellemző is az Orbán Péterrel folyó perben, hogyan igyekezett Péchy Simon prókátora egyre újabb érveket találni (a birtokban való praescriptio vagyis időmúlás, a protocollum elveszte) a per „megállítására“, illetve annak megbízója javára való eldöntésére.

A fennmaradt protocollumokból nem tűnik ki világosan, hogyan zárult a pereskedés. Az 1630. június 25-én felvett jegyzőkönyv szerint „az per amicabiliter, arbiterek kezibe tartatott, az zamara hogy ha megh bekelethettek volna“. — Péchy Simon mint jogismerő ember kereste tehát a kiegyezést a felperessel. Erre utal Kohn Sámuel is, aki szintén úgy látja, hogy végül is egyezsége jutottak. Véleményének alátámasztására idézi a későbbi leszármazott, Orbán Elek végrendeletének szavait, s e szerint Péchy „csereát adott Orbán Péternek“⁶. Hogy a csere miben állt és milyen feltételek között jött létre, erre jelenleg, sajnos, nem tudunk kielégítő választ adni. Reméljük, hogy a további kutatás ebben a kérdésben is közelebb visz a tények megismeréséhez.

JEGYZETEK

¹ Ezt az értékes levéltári anyagot 1934 óta a kolozsvári Allami Levéltár őrzi. — Udvarhelyszék Levéltára, 1625. Protocollum, 193—194 és 399—400. l.

² Udvarhelyszék Lev. 1629. Protoc. 551—559. l.

³ Itt, tájékoztatásul, csupán a legismertebb munkákra utalunk: Kőváry László: *Péchy Simon, kancellár (1598—1640)* Keresztény Magvető VI. (1871); Dr. Kohn Sámuel: *A szombatosok, történetük, dogmatikájuk és irodalmuk, különös tekintettel Péchy Simon főkancellár életére és munkáira.* Budapest 1889; Dán Róbert: *Az erdélyi szombatosok és Péchy Simon.* Budapest 1987.

⁴ Holl Béla: *Ferenczffy Lőrinc.* Egy magyar könyvkiadó a XVII. században. Magyar Helikon 1980. 39. l.

⁵ Dr. Persián Kálmán: *A lengyelfalvi Orbán család bárói ága.* Genealógiai füzetek IX. évf. (1911) 1. sz.

⁶ Kohn Sámuel: *i.m.* 164. l.

FUGGELEK

Udvarhelyszék lev. Protoc. 1629. 551—559. l. — Allami Levéltár Kvár —

* Leu[ata] A[nno] 1625. 1 die Aprilis.¹

Actrix Orban Ferenczine Kechyety Borbala Azzony Nemes Zemelj Lengyelfaluan lakó. Prokatora' Nagj Pal Mareffaluý.

Inctus Pechy Simon Vram eö Nagisaga Zent Ersebeten lako. Ambae Partes Commorans sedis Siculicalis Uduarhely, az Inctus mas neuel Kereztur fiu Zekben lakik.

Proponit A. solenni cum protestatione praemissa per procuratorem praefatum. Azert citaltattam az Inctust eö Nagisagat teörvenyhez Kegielmetek eleýbe ez Jelen valo 1625 eztendoben die 20 Juny Gagy Palfy Ferencz es Marthonosy Galfy Ferencz Vramek altal, Ugi mint Nemes szemeliek es az szekwnknek eskwt Assesorý altal, kik laknak Uduarhely Zekben, hogj talaltam megh az I. kezenel Nemw Nemw örökseget cum suis pertinentes, [!] mely öröksegh Vagion Zent Ersebeten In sede Uduarhely alias in filiali Kereztur Zekben, mely örökseghnek Vicinussa ab una az solimos fele meneo orzagh uta in dicta sede, ab alia az falu Zent Ersebet Zentegyhazanak mezeýe, harmadik feleol Vicinussa az alsoboldogazzony falua fele meneo orzagh uta in dicta sede. Ezert [!] az megh Neuezet örökseget keuanom megh az Inctustol azon való Uduarhazzal eggiwt cum suis pertinentes, [!] mellýet birt az meg holt Nehay nemes Eosy Andras. Eosy Thamas es Eosy Lazlo Zent Ersebeten laktak in sede Uduarhelj alias in filiali Kereztur, azokes nemes Zemeliek Voltanak, mert engemet Jgy Jilet, illien Versegem Vagion ahoz hogj Eosy Thamas Eosy Lazlo eggiek voltak; Eosy Thamas fia Volt Eosy Andras, melj Eosy Andras birta az megh Neuezet örökseget cum suis pertinentes, [!] kj Jmmar deficialt. Eosy Lazlo Leanja volt Nagj solimosi Benedekne Eosy Anna² Azzonj; Solimosy Benedekne Kalara Leania Kechyety Mihaline, Margit Azzoný. Kechedj [!] Mihaline Leania vagiok en Actrix, en Jllien Ver Vagiok ahoz, az mint Genelogiamott megh mondottam. Vadnak teob Faluk hataraban es Falukbannis ehez Valo pertinentiak Vgy mint Magiar hidegh kuton, Magiar sakodon, Nagj solimoson, Bezeden, Also boldogh Azzony ffuluán. Ezek es Uduarhelj Zekben alias in filiali Kereztur Zekben Vadnak, kik ehez Valo [551] pertinentiak, kiket cziaik az megh Neuezet örökseghhez es Uduarhazhoz birtak es ahoz Valo pertinentia; azokates megh keuanom mint bizonios Ver. Arrol protestalok, Vadnak Keökeölleo Var megiebenes ehez Valo pertinentiak, kit az en Battiam az megh holt Nehay Nemes Eosy Andras ehez az megh Neuezet szent Ersebety hazhoz birt, Vgy mint Andrasffalua es olah hidegh kut, Vylak New Telek, Sardonn is portioya; Pipennis azonkeppen, olah sakodonnis Volt portioya; Volt Feyer var megiebenis Lapaton portioya. Az melliek ezekbenis az Inctus kezenel Vadnak mostan, azokates az Inctustol megh keuanom, mivel ide az megh Neueztem Zent Ersebety Uduar hazhoz birta az en Bathiam Eosy Andras. Az ki az Inctus kezenel mostan azokban ninczen, arrol protestalok; ne legien keseo ezutan aztes keresnem Vagj az Inctustol, vagj az kinel megh talalom. Ha tagadna az Inctus eö Nagisaga, hogj en ehez az megh Neueztem Jozaghoz Jllien Ver nem Volnek, arrol Valo Genelogiamrol Leuelemmel bizonittok, teorventes kerek. Protestalok, Az en Aniam Kechyety Mihalne Maroszekben Chyk [!] Zent Marthonban lakott, Nagj solimosj Benedekne pedig Uduarhelj Zekben alias in filiali³ [!] Kis solimoson lakott, kik Nemes Zemeliek Voltanak. (Eosy Andras, Eosy Thamas es Eosy Lazlo laktak szent Ersebeten In sede Vduarhelj alias filialj Kereztur, azokis Nemes szemeliek voltanak. pag. 399.) Protestatur ad ulteriora.

Sententia Judicariae sedis Siculicalis Filiali Kereztur, Anno 1625 1 die Aprilis⁴ habita.

Az A. proclamattatuan az Inctus in facie sedis Judicariae, az Inctus nem comparealuan nec per se, nec per procuratorem, hanem absentala magat. Keuana az A., hogy az fen megh Jrt Eöreökségben, Uduarhazban es ahoz leueö mind Zekelj Feolden es mind Varnegieken leueö pertinentiakot Restituallion az Inctus az mellieket bir. Teczik az mÿ teorveniwnknekis hogj az A. az örökseghnek es Vduarhaznak es ahoz leueö mindenwt Valo pertinentiakba megh Zabadul, az Inctus Restituallia az A-nak. Executores Stephanus Fekete de Thordatffalua, Franciseus Myklos, alter Franciscus Caspar de Kobadffalua, [552] Albertus Tharchiaffaluÿ de Zent Mihaly, Joannes Kertez de Alsoboldoghazzonyfalua, Thomas Benedekffy de Rugonffalua, Georgius Biro, Stephanus Magh de Homorod Zent Marthon, Petrus Gal de Kenos Nobiles commorantes omnes in sede Siculicali Uduarhelj,⁵ et alÿ quos aufert A.

{A[nno] 1627 die 25 Jan[uarii]

Az I. pro[curator]ara tartia az Causat

A[nno] 1627 die 2 Martÿ. Az mikeppen Derek szekre appellal az I. Nem akarva valazt tennÿ itt az Keresztur szekben, nem admittaltik ennek okaert, hogÿ ha Keresztur szekj embert Vduarheljre citálnak, ott semin marad ha oda nem megien, hanem ide szekire tartia az Causat. Protestal az A. hogÿ az mikeppen Eösy Andras legalta Peczÿ Vramnak eö Nagisaganak az Jozagot annak pa⁵ es Doceal hogÿ nem praescribalt az Jozzagh. Arrol is protestal az A. hogÿ ezzel allatia megh dolgat; ne legien keseö az bizonisagok vallasa vtán az Jozzaghba szabadulast keuanj. Protestal az I. miert hogj attiafianak halalara⁶ [. . .] Dilatiot keanna benne; az Szek nem engeduen, Appellal cum protestatione. Azt es appellalia hogÿ az Derekre akarta vinni az Causat, nem admittaltak.

Delib[eratum].

Bizoniczianak minden[i]k felek suas actiones. Az I. leueles, vagÿ fen allo bizoniokal is bizoniczion. Az A. azonkeppen. pag. 400.)

Anno 1629. 20 die Mensis Novembris. Zalittia az Causat Uduarhelÿ Zekbe Legjelffaluán lako Nemes Orban Peter az Annarol, Ugy mint A-rol Nehaÿ Nemes Orban Ferencznereöi Borbala Azzonyrol magara.

Az Inctus Jdeouetsegh mellet Compareal es kj fogh bizonÿsaghra, hogj az peres Jozzagnak birodalmaba praescriptiot teölteött.

Leu[ata] A[nno] 1630. 7 die Maÿ.

Miuel az A-nak az maga propositiojaban megh Jrt Deliberatumokbol Vilagossan kjtechÿk Causaya miben allott megh az I-uel, hogj az Inctus bizonÿsaghra fogott, hogj az Jozagnak birodalmaban praescriptiot teölteött, melyre az Zekis rea emlekezik. Annak okaert teczik az teorvennek hogj az Inctus nem halogatthattia az Causat, hanem okott kel adny az Actor ellen.

Eodem die az Inctus azt allegallia, hogj eö arra nem emlekezik hogj eö arra fogot Volna, hogj az Jozagnak birodalmaban

praescriptiot teöltteött Volna, hanem az élvezet prothokulomat
iel talaluan, abbol megh teczienek. Az A. in facie sedis Judicia-
riae mindgiart bizonjsagokat Citala, Vgy mint Vice Capitan Vrunkat
Farkas Ferenczjet es Marolthj Giorgj Vrunkat, Vice kiraljbirankatt
es mind az Kereztur Zekj eskwt assesorokat, docealuan azt hogj az
Inctus arra fogott, hogj azt bizonittia megh hogj az Jozagnak
birodalmaban praescriptiot teöltteött.

Deliberatum. Teczik az teoruennek hogj az Inctus denuo bi-
zoniczia azt, hogj nem fogott arra hogj azt bizonittana megh, hogj
[553] az Jozagnak birodalmaban praescriptiot teöltteött volna, de
miuel Jmmar arrol Deliberatomunk Vagion mind az Derek Zekwn-
könnis, es mind itt Valo Zekwnkeön, nogj ha kj Causaiat tudgia
miben allott megh, zabadosion foltathaua Causaiat. Ha az A.
tudgia miben alt Causaia, az I. az el vezet prothoculomra nem
fognat, hanem doceallion hogj nem vgj Volna az Causanak megh
allasa az mint allegallia az A.

Per manus nostrum [!] Matiam Farlaky
Juratus Sedis Sicutialis Kereztur

Leu[ata]⁷ Anno 1630. 25 die Juny.

Replicat I. et dicit. Az mely peremet Lengielffaluán Vduar-
helj Zekben⁸ lako Orban Peter magajra] zaitatuan, Annak az
pernek foliasaban Jzentettem procuratorara Reuocatiot Vice tizt
Vram altal in Anno 1630 die 7 mensis Maÿ, Eodem die, sine
onere. Mellÿ Reuocatiomal Nagj Kedeiben in Sede Vduarhelj alias
in filiali Kereztur Zekben lako Fekete Jstuan New procurator-
nak annak abbelj Actioiat Reuocaltam, hogj annak eleotte ezen
perben praescriptiora foguan Anno 1626 circa festum Gregori
pape; az ulta az per amicabiliter, Arbiterek kezibe tartatott az
Zamara hogj ha megh bekelethettek Volna. Annak utanna anno
praesenti ut supra, die 7 Maÿ Vgian azon praescriptiora Valo ro-
gasat tagadgia Volt. Mind ezeket azert simpliciter Reuocaltam es
anihilaluan, mostan constitualt [554] vÿ procurator in Sede
Vduarhelj alias filiali Kereztur Zekben, Kis-Solmosi Zent Geo-
rigy Janos[t]; es mostan ez Vÿ procator altal elsob azt mondom:
miuel az feliel megh Jrt Jdeoknek foliasaban ennek az Kereztur
fiu Zeknek prothokuloma el talalt Vezny, es az A. is az eö Cau-
sayat az elött az prothokulombol kj Veotte per foliasual, mellyet
be adot in facie Sedis, es azzal alatta heljere, de annal inkab inc-
tus leuen hogj tudhassam igassagomat oltaimaznj, es az pernek
foliasat miben legien; akkorÿ be adassaban. Part keuanok, miuel
ez longus processus es annyt tezen mint ha most Vÿolgah kezde-
nök. — Protestatur ad ulteriora.

Dicit A. cum protestatione. Keseö ne legien az eö Nagisaga
Replicatiojanak minden Rejre Valazt tennem, de elseoben per
viam exceptiones lattatasim leznek; elseo ez hogj ez az egj Causa
mostan kett Rezben allott, elsöben az mint eö Nagisaga Jratta,
allott praescriptiorol valo bizonittasra, mikor en Jmmar in facie
Sedis keuantam Volna, hogj dociallia eö Nagisaga az praescriptiot,
mert el varom sistaluan az Reuocalt procuratora, eö Nagisaga ta-
gadast teön arrol hogj, tudnj illik nem fogot praescriptiora, meli-
röl en A. Jnstante kez voltam docealnj, de az eö Nagisaga akkorÿ

procuratora nem leön paratus az bizonittasara, hanem exmissiora keredzek, az Zek is exmittalja. Vgj Vagion az hogj eö Nagisaga eodem die sine onere az mint Jratta, Reuocalta procuratorat. [555] Melierol azt mondom si Juris, hogj az Reuocatio Ereöttlen Ratio, mert cziak az melj fogiatkozast eodem die teött az reuocalt procurator, azt Reuocalhatta Volna eodem die sine onere, mert mikor az per ben haal [?], seot egj nehanÿ eztendeigh fen all, abbol sine onere nem lehet Reuocatio, et per hoc ereotlen az Reuocatio, es azt keuanom, hogj eö Nagisaga in instante dociallia a praescriptiot ki fogasa zerent, alioquin miuel peremptoria Exceptio, ha eö Nagisaga nem docealhattia es, cziak iuxta propositionem megh keuanom az peres Jozagott.

Protestatur ad ulteriora, liceat plura loqui.

R[espondit] I. Megh Vagion Jrua az Decretumban 2 partis, titulo 8-^o punctis, hogj ha zinte Valamelj perben akar oculata Reuisio, akar literarie productio, akar Juramentalis depositio for-gana, deliberaltatot Volna Valamiben az Inctus magat procuratoranak az Egjigiusege [!] mia Jsmerne suliosodnj, Reuocalhattia azt eodem die sine onere. Hogj pedigh ezt az pert az előtt valo praescriptiora valo fogast ben hattniak mondgja, az ulta ez az per Arbiterek kezebe, Amicabiliter allot megh bekeltetesnek okaert, az prothocolum is azonközben közben el vezet es maganal allot Jras altal, mellÿet [556] azt mondgia hogj az prothokolombol vött volna, es egezen az pert is masrul zalitotta magara. Azert si Juris azt mondom, hogj az procuratoria Reuocatio helies es ereÿben vagion eodem die sine onere, es miuel az maganal allot Jras altal allatta fel az Causat, abban part keuanok. — Protestatur ad ulteriora.

D[icit] A. per eundem et per procuratorem Stephanum Varga de Kerezturnfalua. Ertem az I. eö Nagisaganak valaz tetelet, hogj tudnj illik ez ket Ratioual allatna Reuocatioyat annak lennj, hogj eodem die sine onere meltan Reuocalhatot volna, eggikkel azzal hogj Arbiterek kezeben lött volna; de en ez Rezzre illien valazt tezek, hogj mikor itt in facie Sedis az eö Nagisaga Reuocalt procuratora praescriptiora fogot volna es az Zek es Exmittalta volna, halt az perben touab egj holnapnal, es annak utanna mikor az Inctust eö Nagisagat az Anÿam kepeben vyobban in facie Sedis megh akartam volna Zolitatnj es az praescriptiorol keuantam volna hogj bizoniczion eö Nagisaga itt az Zek Zinÿen, Farkas Ferencz es Marolth Vraim, Gal Ferencz Vram vgj kertek ket alkalomra. Az olta eö Kegielmenek kezeben allot egj ideigh ez, per hoc ben halt, azert eröttlen az Reuocatio, az pert pedigh magamra mikor Zalitottam, azt megh Jrattam Anuszauaal es dieszevel egÿwt, [557] mikor az Reuocatio leött, annak elotte Zalitottam magamra, az melj kj teczik ebbÿl az prothokolomból mikor Zalitottam magamra.

R[eplicat] I. Procuratoria Reuocatio triplex est: cum onere minori, sine onere, et cum onere maiori. Ha en most cum onere Jzentettem volna Reuocatiot, az megh holt anÿadra latattam volna fizetny [?] az terhet, de most ennekem vÿ peresem vagj, cziak azon nap allottal perbe az procuratorommal, nem teobzer annal,

es en az procuratorom simplicitassat meltan Reuocaltam az nap sine onere.

Dicit A. per eundem. Az mel nap proclamaltattam az I-t eö Nagisagat es az pert zalitottam magamra minden processusual, akkor löttem en eö Nagisaganak vÿ peresse. Annak utanna mikor megh zolitottam eö Nagisagat, akkor nem vÿ per volt. Az nap az melj fogiatkozást teött az procurator, hogj tudnj illik azt mond-gia volt, hogj nem fogot praescriptiora, mert ha cum onere leött volna is, nem az Anÿam ellen leött volna az Reuocatio, hanem en ellenem leött volna az Reuocatio, az[tj] cum onere le kellet volna tenni az praescriptiora valo fogasbol, nem sine onere; azert ereot-len az Reuocatio.

I. R[eplicat] et dicit per eundem procuratorem. Mikor az Causat magadra zalitottad, akkor amit teott, mintha cziak cital-tal volna, vim citationis optinet [!], az ellen sem Reuocatio, sem egÿeb Remedium nem kellet ahoz, hanem mikor az Causat ma-gadra zalitottad, [558], az melj nap be adtad ez perhez valo Jra-sodat, akkor leöttel Vÿ peresemme. Valamj leött akkor, Reuocal-hattam es ereÿeben vagion az R[euocatio].

Deliberatum.⁹

Az procuratoria Reuocatio per hoc ereottlen, hogj annak elotte egy nehanÿ Eztendeöuel Jdeo uetsegh mellet ele Jeuoen az I-nek eö Nagisaganak Reuocalt procuratora Fekete Jstuan es az Causaban arra fogh, hogy az Jozaghnak birodalmaban praescrip-tiot teolteott.

Deliberatum.

Miert hogj az Vi . . .¹⁰ nem az nap leött, az mely nap az Re-uocatio leött, hanem ben halt, annak okaert ereottlen az Reuoca-catio siue in ea parte. Apellal az Inctus eö Nagisaga hogÿ ereött-len az procuratoria Reuocatio, annak okaert ez particulual trans-mittaltatik ad superiorem Sedem.

A[nno] 1630 die 25 Junii. Sententia¹¹

Mÿert az Inctus eö Nagisaga Cum tota sua serie keuannia az Causat transmítettatnÿ ad superiorem Sedem, egieb okot nem ad; annak okaert nem trasmítettatik, hanem az A. az mint az Jozaghnak birodalmaban Zabadulast keuan. Teczik az teorvennek hogj megh Zabadul az A. az Jozagnak birodalmaban, mert [. . .] az Causanak az derekahoz az I. eö Nagisaga semmit nem zol,

Executores idem [qui] antea fuerunt. [559]¹²

* Az 1625-ös kötetben levő kiegészítő szövegrészeket () zárójelben kö-zöljük.

¹ Az 1625-ös jegyzőkönyvben *July* olvasható.

² Nyilvánvaló elírás *Klára* helyett. Az 1625-ös szövegben is Klára név szerepel.

³ A tollban maradt: *Kereztúr*.

⁴ Lásd az 1. jegyzetet.

⁵ Bizonytalan olvasat: *pariaual*.

⁶ Következik egy olvashatatlan szó

⁷ A következő szövegrész egy jelentés hátlapjára van írva, emiatt jó néhány szó alig kiolvasható.

⁸ A következő három szó a kihúzott *in sede Uduarhelj* fölé van írva, fekete tintával, más kéz által.

⁹ Az egész bekezdés át van húzva.

¹⁰ Olvashatatlan szó.

¹¹ E szó más kéz írása fekete tintával.

¹² A két pontos [j] pontjait technikai okból több helyen elhagytuk.

KISGYÖRGY ZOLTÁN

A HÁROMSZÉKI ÉS FELSŐFEHÉRI UNITÁRIUS EGYHÁZKÖR HARANGJAI

Munkánkban kettős célt követünk: egyrészt a harangokkal kapcsolatos legfontosabb általános tudnivalókat, másrészt dokumentumszerű hű és pontos felmérését adni a körülhatárolt terület¹ harang anyagának. Számkra szükségszerűen nemcsak az jelentette a harangot, ami ma is használatban van, mert a hasadtak és a megrepedtek, az elnémult harangok, a jövevények, a régen beöntöttek, vagy az épp most újraöntöttek adatai, mint értékes és érdekes harangtörténeti dokumentumanyag kiegészíti és teljessé teszi a hazai harangjainkkal kapcsolatos szegényes szakirodalmat.

Ez a sokrétű feladatkör eléggé nehezen megvalósítható munkát kínál. A tornyok magasában és sötétjében rejtőzködő vagy éppen nehezen hozzáférhető harang annyi gondot okozott, mint a szerteszét fekvő levéltári anyag, vagy a tárgykörre vonatkozó szakirodalom beszerzése, tüzetes áttanulmányozása². Nem kevésbé szükségelte az effajta kutatás a harangöntők mesterjegyeinek, a díszítő matricáknak, valamint Európa és a Kárpát-medence régi és új harangöntő központjainak kikutatását, feltárását és működésük ismeretét is.

A hazai viszonylatban úttörő munkában kapott segítségért mondunk köszönetet, mindazoknak, akik a helyi dokumentálódásban segítettek³, akik az eredmények közlését eképpen lehetővé tették és nem utolsó sorban dr. Patay Pálnak a nyújtott tanácsért, szakmai útmutatásért.

Felesleges ebben a keretben a haranggyártás részletekbe menő műszaki kérdéseit taglalni, hisz azt elvégezte *Kovács Mihály* jelzett kézikönyvében. Egyrészt a harangöntés technikája napjainkig keveset változott, másrészt jelen tanulmány ezeknek díszítés- és formatörténeti tanulmányozását helyezi előtérbe. Annyit azonban feltétlenül szükségesnek tartunk megjegyezni, hogy az ezüst nem teszi nemesen csengővé a harangot mint ahogyan azt — tévesen — még ma is nagyon sokan hiszik, hanem annak kárára van. A harang anyagába való beolvasztását sokszor a megrendelő tudtán kívül, ha tehette a harangöntő kerülte. Ezt a tényt nemcsak a szakirodalom, hanem az aradi Hönig harangöntő dinasztia utolsó mestere — Hönig László — is okadatolta e sorok írójának. A leg-